

Д. В. Бізонич,
к. т. н., директор, ТОВ "Еталонтехсервіс", м. Харків, Україна
ORCID ID: 0000-0002-0155-7615

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.11.90

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

D. Bizonych,
PhD in Technical Sciences, Director, "Etalontechservice" LLC, Kharkiv, Ukraine

FINANCIAL RESOURCES OF HOUSING AND COMMUNAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS
OF DECENTRALIZATION OF MODERN UKRAINE

У статті висвітлено проблематику та перспективи формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України. Визначено предметну сутність дефініцій: "децентралізація", "житлово-комунальне господарство", "фінансові ресурси підприємств житлово-комунального господарства". Охарактеризовано стан сфери житлово-комунального господарства сучасної України й визначено низку відповідних проблем. Надано характеристику таких видів державної фінансової підтримки підприємств житлово-комунального господарства, як державні дотації, субсидії та інвестиції. Віднесено концесію до складу залучених джерел фінансових ресурсів комунальних (державних) підприємств житлово-комунального господарства. Розглянуто залучення фінансових ресурсів на основі емісії корпоративних облігацій та лізинг як альтернативний напрям залучення фінансових ресурсів. Наведено інструменти та важелі впливу на фінансову діяльність житлово-комунальних підприємств; традиційні та сучасні форми фінансового забезпечення. Визначено зовнішні чинники, які перешкоджають ефективному формуванню фінансових ресурсів суб'єктів господарювання житлово-комунального господарства. Наведено концептуальні засади формування системи фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства. Визначено переваги застосування програмного підходу в сфері житлово-комунального господарства. Запропоновано шляхи покращення відповідного бюджетного фінансування.

The relevance of the study of financial resources of housing and communal services enterprises in the conditions of decentralization of modern Ukraine is substantiated in the article. The problems and prospects of formation of financial resources of housing and communal services enterprises in the conditions of decentralization of modern Ukraine are covered. An analysis of recent research and publications. The substantive essence of the definitions is indicated: "decentralization", "housing and communal services", "financial resources of housing and communal services enterprises". The state of the sphere of housing and communal services of modern Ukraine is characterized and a number of relevant problems are identified. The characteristics of such types of state financial support

of housing and communal services enterprises as state subsidies, subsidies and investments are given. The concession is included in the involved sources of financial resources of communal (state) enterprises of housing and communal services. The attraction of financial resources on the basis of the issue of corporate bonds and leasing as an alternative direction of attraction of financial resources are considered. The tools and levers of influence on the financial activity of housing and communal enterprises are given; traditional and modern forms of financial security. External factors that hinder the effective formation of financial resources of housing and communal services have been identified. Conceptual bases of formation of system of financial maintenance of the enterprises of housing and communal services are resulted. The advantages of applying a software approach in the field of housing and communal services are indicated. Ways to improve the relevant budget funding are proposed. Perspective directions of further theoretical and practical researches concerning improvement of formation of financial resources of the enterprises of housing and communal services in the conditions of decentralization of modern Ukraine are resulted. The article formulates and solves a topical scientific problem in the field of public administration, which is to highlight the issues and prospects for the formation of financial resources of housing and communal services in the decentralization of modern Ukraine.

Ключові слова: державне управління, децентралізація, дотації, житлово-комунальне господарство, інвестиції, концесія, лізинг, облігації, програмний підхід, субсидії, фінансові ресурси.

Key words: public administration, decentralization, subsidies, housing and communal services, investments, concession, leasing, bonds, program approach, subsidies, financial resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Сучасна реформа децентралізації в Україні дала поштовх для формування ефективного місцевого самоврядування та надання високоякісних і доступних публічних послуг. В умовах децентралізації місцевий бюджетний процес безпосередньо має базуватися на конструктивному плануванні доходів та видатків із урахуванням засад забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку територіальної громади. Змістовною складовою такого розвитку є сфера житлово-комунального господарства, яка у межах регіонального розвитку виступає багатогалузевим комплексом забезпечення життєдіяльності мешканців територіальної громади. Відповідно до статті 30 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР "Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку" до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать власні (самоврядні) і делеговані повноваження [1]. Сучасна практика реалізації саме власних (самоврядних) повноважень свідчить про необхідність її удосконалення.

Нинішні соціально-економічні орієнтири розвитку регіональної економіки зумовлюють гостру необхідність пошуку нових джерел фінансового забезпечення розвитку підприємств сфери житлово-комунального господарства. Системоутворюючим чинником конструктивного функціонування та поступового розвитку підприємств сфери житлово-комунального господарства є фінансові ресурси, від яких залежить своєчасність надання житлово-комунальних послуг та рівень виконання окремих соціальних функцій.

Аналіз ситуації, яка склалася на сьогодні в житлово-комунальному секторі, свідчить про недостатній обсяг державного фінансування підприємств та організацій даної сфери, дефіцит інвестиційних ресурсів для його розвитку та підвищення якості житлово-комунальних послуг. Крім цього, реалізація основних засад політики децентралізації, яка полягає у трансформації процесу розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральними і локальними рівнями управління, обумовлює необхідність в удосконаленні системи фінансування житлово-комунального господарства, а саме: складу, структури та джерел формування фінансових ресурсів [2, с. 49].

Отже, питання формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства в умовах триваючої реформи децентралізації на сучасному етапі розвитку української держави вбачається вкрай актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сьогодні, на тлі ускладнення соціально-економічної ситуації в країні, питання фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства активно досліджуються теоретиками і практиками різних категорій наукових знань: економістами, юристами, фахівцями з державного управління тощо.

Багатоаспектність проблематики формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства, науково-методичні підходи до визначення сутності фінансових ресурсів підприємств з позиції формування джерел фінансування досліджувалася у працях таких науковців: Є.О. Балацький, Н.Г. Виговська, Н.В. Волкова, О.В. Нагорна [12], С.В. Онищенко, В.М. Опарін, І.В. Рудченко.

На особливу увагу у контексті предмету саме нашого дослідження заслуговує науковий доробок В.В. Лаврика [4]. Його нещодавні роботи присвячені дослідженню: фінансового забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад в умовах децентралізації; змістовної сутності і специфіки понять фінансового забезпечення; методичних засад визначення потенційних обсягів бюджетних фінансових ресурсів територіальних громад на потреби житлово-комунального господарства; концептуальних засад формування системи фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства [3].

Віддаючи належне існуючому науковому доробку, слід відзначити, що незважаючи на значну кількість наукових публікацій, окремі аспекти проблематики та перспективи формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації саме сучасної України залишаються недостатньо висвітленими. Це визначило тему, наукову і практичну спрямованість та зміст статті.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є висвітлення проблематики та перспектив формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На початковому етапі дослідження, вважаємо за необхідне зазначити наше розуміння базових дефініцій досліджуваної тематики, а саме: "децентралізація", "житлово-комунальне господарство" і "фінансові ресурси підприємств житлово-комунального господарства".

Під дефініцією "децентралізація" ми розуміємо спосіб територіальної організації влади, за якого держава передає право на прийняття рішень із визначених питань або у визначеній сфері структурам локального або регіонального рівня, що не належать до системи виконавчої влади і є відносно незалежними від неї. У найзагальнішому розумінні децентралізація є складним комплексним явищем у правовій демократичній державі, яке полягає у передачі центральними органами державної влади певного обсягу владних повноважень суб'єктам управління нижчого рівня, що володіють необхідними правами, обов'язками та ресурсами. Кінцевою метою такого перерозподілу владних повноважень є можливість прийняття ефективних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях. Метою запровадження децентралізації є: чіткий і збалансований перерозподіл повноважень ресурсів та відповідальності між центральними органами влади і місцевими органами влади; підвищення адміністративної та економічної ефективності розподілу обмежених ресурсів [4, с. 167].

Дефініцію "житлово-комунальне господарство" ми розглядаємо як комплекс об'єктів та видів економічної діяльності, які забезпечують житлові та комунально-побутові потреби споживачів (громадян, організацій, підприємств) і створюють необхідні умови для нормальної життєдіяльності населення та функціонування населених пунктів. Житлово-комунальне господарство об'єднує понад три десятки сегментів економіки України —

значну частину соціальної інфраструктури народного господарства України, підприємства та організації, що забезпечують задоволення потреб населення у житлово-комунальних послугах, а також системи управління цією галуззю та економічного забезпечення її діяльності. Організаційно-економічний механізм територіальної організації житлово-комунального господарства являє собою систему методів та засобів, цілеспрямована взаємодія яких між собою забезпечує функціонування житлово-комунальних структур у регіональній господарській системі країни з урахуванням як специфіки цієї галузі, так і специфіки місцевого соціально-економічного середовища. Галузь житлово-комунального господарства містить, по суті, дві великі підгалузі: житлове господарство та комунальне господарство. Практика свідчить, що діюча нині в Україні модель житлово-комунального господарства є незадовільною як з позиції забезпечення споживачів певними видами житлово-комунальних послуг відповідної якості та їх фінансової доступності, так і з точки зору економічної ефективності системи загалом [5, с. 255—256].

Фінансові ресурси підприємств житлово-комунального господарства пропонуються розглядати як цілісну систему організації фінансових відносин, пов'язану з формуванням і використанням фінансових ресурсів на основі відповідних форм, джерел та інструментів її реалізації, з метою створення умов для ефективного функціонування підприємств шляхом вирішення завдань, спрямованих на забезпечення відповідної фінансової стратегії їх розвитку. Такий підхід на відміну від існуючих повною мірою враховує специфічні риси, призначення та особливості фінансування суб'єктів житлово-комунального господарства і сприяє реалізації поточних та стратегічних фінансових рішень. Фінансові ресурси підприємств — це сукупність грошових доходів та надходжень, що формуються з диверсифікованих джерел та акумулюються у відповідних фондах та нефондовій формі й спрямовуються на фінансування виробництва і постачання необхідного обсягу житлово-комунальних послуг, виконання фінансових зобов'язань та забезпечення розширеного відтворення з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності і конкурентоспроможності наданих послуг [3, с. 4].

Отже, у подальшому проблематику та перспективи формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України розглядатимемо у логічному взаємозв'язку змістовних сутностей вищенаведених дефініцій.

Зазначаємо, що розпочата в Україні реформа децентралізації покликана сприяти соціально-економічному розвитку місцевих територіальних громад. В умовах децентралізації оптимізуються джерела формування доходів місцевих бюджетів, розширюються права і компетенції місцевих органів влади у сфері місцевих фінансів, й надається право органам місцевого самоврядування самостійно формувати та реалізовувати місцеву політику та визначати напрями розподілу фінансових ресурсів. Механізм фінансового забезпечення покликаний сприяти ефективній життєдіяльності територіальних громад та розвитку різних галузей економіки, серед яких провідне місце займає місцева сфера жит-

лово-комунального господарства. Однак у сучасній Україні стан житлово-комунального господарства більшості територіальних громад є незадовільним. Головними проблемами сучасної сфери житлово-комунального господарства є: недостатність фінансових ресурсів; нестача бюджетної фінансової підтримки; високий ступінь зношеності основних фондів; неефективна управлінська діяльність тощо. Все це призводить до довготривалого й малоефективного процесу реформування вітчизняної галузі житлово-комунального господарства, що у підсумку впливає на місцевий стан житлово-комунальної сфери територіальних громад.

Системна криза у сфері комунального господарства є наслідком непослідовної політики реформування галузі, повільного розвитку конкурентних ринкових відносин, відсутності ефективної цінової політики, зволікання із впровадженням дієвих економічних стимулів щодо заохочення приватного підприємництва. Вирішення цих питань потребує комплексного підходу на державному рівні [6, с. 551]. Адже житлово-комунальне господарство України характеризується на сьогодні непомірною енерговитратністю. Відповідно до статистичних даних, загальні витрати енергоресурсів у цій галузі у 1,5—2 рази вищі, ніж у більшості європейських країн, що свідчить про необхідність зміни такої ситуації [1].

Оптимальним варіантом зміни такого становища є комплексна модернізація комунальної сфери України, що дасть змогу підвищити енергоефективність галузі, зменшити капітальні вкладення в заміну інфраструктурного обладнання та наблизитися до європейських стандартів.

Більшість об'єктів комунальної власності є неприбутковими підприємствами і утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Окрім передбачених законодавством податків та обов'язкових платежів, ніяких інших доходів підприємства комунальної власності, як правило, місцевим бюджетам не приносять. Фінансові ресурси комунальних підприємств є невід'ємною частиною фінансової системи регіону і мають складну систему зв'язків із фінансовими ресурсами місцевих органів влади. Так, створення нових комунальних підприємств, їхнє інвестування й пільгове кредитування, покриття запланованих збитків тощо фінансується за рахунок місцевих бюджетів та місцевих позабюджетних цільових фондів. З іншого боку, за рахунок фінансових ресурсів комунальних підприємств формується певна частка дохідної частини фінансових ресурсів місцевих органів влади. Джерелами фінансування діяльності та розвитку комунальних підприємств є: кошти міського бюджету; кошти державного бюджету України; кошти обласного бюджету; кошти підприємств житлово-комунального господарства міста відповідно до програм їх розвитку; гранти, кредити банків, благодійні внески; кошти фізичних і юридичних осіб; інвестиції, що залучаються шляхом приватизації підприємств житлово-комунального господарства, передачі об'єктів галузі в управління, оренду, концесію; інші джерела [7, с. 11—12].

У межах своєї діяльності житлово-комунальні підприємства отримують фінансові ресурси з різних джерел незаборонених чинним законодавством України. Для здійснення статутної діяльності підприємства житлово-комунального господарства можуть залучати

різні види державної фінансової підтримки у вигляді державних дотацій, субсидій та інвестицій. Тарифи на житлово-комунальні послуги, які встановлені державою, хоча останнім часом і мають тенденцію до підвищення, проте не в повному обсязі покривають витрати на їх надання, тому окремі підприємства житлово-комунального господарства отримують на безповоротній та безоплатній основі державні дотації, що виділяються з бюджетів різних рівнів таким суб'єктам господарювання на покриття їх збитків у результаті реалізації тарифної політики держави. Також житлово-комунальні компанії можуть отримувати державні субсидії — це усі невідплатні поточні виплати підприємствам, які не передбачають компенсації у вигляді спеціально обумовлених виплат або товарів і послуг в обмін на проведені платежі, а також видатки, пов'язані з відшкодуванням збитків державних підприємств. У разі недостатності одержаного в результаті фінансово-господарської діяльності прибутку для фінансового забезпечення функціонування та розвитку підприємств житлово-комунального господарства вони можуть розраховувати на такий вид державної фінансової підтримки як бюджетні інвестиції, основною метою яких є інвестиційне забезпечення розвитку підприємств житлово-комунального господарства та отримання економічного та соціального ефекту в майбутньому. Бюджетні інвестиції насамперед спрямовуються на технічне і технологічне перенадання підприємств житлово-комунального господарства та оновлення їх основних фондів з метою запобігання виникненню аварійних ситуацій в даній сфері та перебоїв із постачанням життєвонеобхідних житлово-комунальних послуг [2, с. 57—58].

До складу залучених джерел фінансових ресурсів комунальних (державних) підприємств житлово-комунального господарства можна віднести концесію. Концесія — договір про надання природних ресурсів, підприємств, інших господарських об'єктів, що належать державі чи територіальній громаді, у тимчасову експлуатацію іншим державам, іноземним фірмам та приватним особам [8]. Важливість та значимість реалізації механізму концесії в сфері управління та фінансування підприємств житлово-комунального господарства обумовлено потребою у значних обсягах капіталовкладень, які не задовольняються основними видами фінансування: коштами бюджетів різних рівнів; платежами, сплаченими кінцевими споживачами житлово-комунальних послуг та зовнішніми надходженнями у вигляді кредитів, інвестицій та допомоги міжнародних фінансових організацій. Тому концесійний договір може виступати альтернативним джерелом фінансового забезпечення не лише розвитку підприємств житлово-комунального господарства, а й підвищення якості житлово-комунальних послуг та збереження належного рівня їх конкурентоспроможності [2].

Крім того, органи місцевого самоврядування, до підпорядкування яких належать підприємства житлово-комунального господарства, можуть надавати повноваження цим суб'єктам щодо залучення фінансових ресурсів на основі емісії корпоративних облигацій. Облігаційна позика передбачає розміщення корпоративних цінних паперів на внутрішньому фондовому ринку на умовах строковості, платності та поворотності і висту-

Таблиця 1. Концептуальні засади формування системи фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства

СИСТЕМА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (ЖКГ)			
Житлове господарство		Комунальне обслуговування	Комунальне господарство
Благоустрій територій			
Види підприємств	- <i>За формою власності:</i> державні, комунальні, колективні та приватні; - <i>за складовою житлово-комунального сектору:</i> що функціонують у системі житлового та комунального господарства; - <i>за видом надання житлово-комунальних послуг:</i> що надають житлові й комунальні послуги; - <i>за функціональним призначенням:</i> санітарно-технічні, енергетичні, санітарно-гігієнічні		
Чинники	Організаційні: - динамічність та недосконалість нормативно-правового забезпечення; - відсутність ефективно функціонуючого ринку; - непрозора система управління та тарифоутворення; - значна диференціація тарифів і постачальників послуг; - неналежний державний контроль	Економічні: - значна кількість монополій; - відсутність взаємозв'язку між якістю та ціною на послуги; - неефективність і нерациональність використання наявних фінансових ресурсів; - дисбаланс у розрахунках між постачальниками й споживачами; - недосконалість системи фінансового менеджменту	Соціальні: - необхідність забезпечення належного рівня та обсягу життєво-важливих послуг; - здійснення постійного контролю з боку санітарно-епідеміологічних та екологічних структур; - надання широкого спектра якісних і конкурентоспроможних послуг відповідно до нагальних потреб
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА			
Суб'єкт – фінансовий апарат. Об'єкт – фінансова ресурси (ФР)			
Мета	Формування і використання фінансових ресурсів для здійснення ефективної діяльності та надання якісних житлово-комунальних послуг		
Завдання	Забезпечення достатнього обсягу внутрішніх ФР, забезпечення необхідного фінансування за рахунок зовнішніх джерел фінансування, формування оптимальної структури джерел фінансування, визначення пріоритетних напрямів фінансування діяльності		
Форми	Внутрішнє фінансування – самофінансування; зовнішнє фінансування – кредитування, державне фінансування, інші джерела		
<i>Джерела фінансування</i>		<i>Інструменти фінансового забезпечення</i>	
Власні, позикові, залучені джерела		Тарифи на житлово-комунальні послуги, система оподаткування, методи нарахування амортизації, кредит, субсидії, дотації, фінансові стимули, фінансові санкції, норми, нормативи, резерви	
ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА			
Види	<i>За стадією утворення:</i> початкові, природжені; <i>за джерелами формування:</i> власні, залучені, позикові; <i>за об'єктами інвестування в активи:</i> вкладені в необоротні / оборотні активи; <i>за напрямками використання:</i> фінансування поточних потреб, розвиток підприємства, виконання фінансових зобов'язань	Функції	МАКРОЕКОНОМІЧНІ: - <i>розподільча</i> (здатність брати участь у розподілі та перерозподілі суспільного продукту); - <i>забезпечувальна</i> (участь у виробленні та наданні життєво-важливих послуг); - <i>соціальна</i> (свочасне забезпечення населення якісними житлово-комунальними послугами); - <i>регулювальна</i> (регулювання ринку житлово-комунальних послуг через прогнозування споживчого попиту та цін на послуги)
			МІКРОЕКОНОМІЧНІ: - <i>формувальна</i> (здатність підприємств ЖКГ створювати необхідні обсяги ФР); - <i>контрольна</i> (контроль за додержанням належного рівня ефективності формування, розподілу та використання ФР); - <i>інноваційно-трансформаційна</i> (здатність ФР перетворюватися з грошової на інші форми та види ресурсів); - <i>стимулювальна</i> (забезпечують належний рівень ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності підприємств ЖКГ); - <i>інформаційна</i> (свочасне оцінювання ефективності формування, розподілу та використання ФР підприємств ЖКГ)

Джерело: [3].

пає ефективним інструментом фінансування важливих суспільних потреб у сфері електропостачання, водопостачання та водовідведення, будівництва житла, оновлення комунального транспорту та транспортних мереж тощо. Характерною рисою даного виду забезпечення є фінансування довгострокових капітальних вкладень, які пов'язані із удосконаленням житлового та комунального секторів [9].

Враховуючи незадовільний технічний стан основних засобів житлово-комунальної сфери, що обмежує їх доступ до банківських кредитів, підприємства цього сектору можуть використовувати такий альтернативний напрям залучення фінансових ресурсів як лізинг. Най-

перспективнішими сферами для лізингового фінансування в Україні є міський громадський транспорт, що передбачає закупівлю на умовах довгострокової оренди електротранспорту, а також комунальна енергетика (проекти з модернізації комунальної теплоенергетики). Особливістю здійснення лізингових операцій є можливість викупу відповідних видів техніки та обладнання за залишковою вартістю після закінчення терміну дії лізингового договору, продовження строку оренди зазначеного майна або повернення об'єкту лізингового договору [10].

Забезпечення достатніх обсягів фінансових ресурсів у системі фінансового забезпечення підприємств

житлово-комунального господарства багато в чому залежить від інструментів та важелів впливу на фінансову діяльність підприємства. Зокрема, розрізняють такі їх види: податки, пільги, субсидії, дотації, ціни (тарифи). Складність системи фінансового забезпечення полягає у значній різноманітності та кількості елементів, які в неї входять. Не менш важливими елементами є форми фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства, а саме:

- традиційні (самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування, бюджетне фінансування);
- сучасні (лізинг, форфейтинг, проектне фінансування, акціонування, боргове фінансування, концесійне інвестування, змішане фінансування) [11].

Крім того, слід враховувати, що рівень ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства безпосередньо залежить від зовнішнього та внутрішнього середовища. До зовнішніх чинників, які перешкоджають ефективному формуванню фінансових ресурсів суб'єктів господарювання житлово-комунального господарства слід віднести: інфляцію; зміну ціни на ресурси; тарифну політику держави; платоспроможність споживачів послуг; недосконалість системи бюджетного фінансування діяльності суб'єктів житлово-комунального господарства, особливо в частині відшкодування пільг та субсидій на житлово-комунальні послуги; недосконалість ринкових інститутів з надання житлово-комунальних послуг, які б сприяли активізації залучення приватних компаній до даної сфери; відсутність нормативного забезпечення регулювання взаємовідносин між виробниками, постачальниками та виконавцями житлово-комунальних послуг; стан економіки загалом [2, с. 65—66].

Активну науково-дослідницьку увагу питанню фінансового забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад в умовах децентралізації останніми роками приділяв В.В. Лаврик [4]. Дослідником у загальному вигляді запропоновано формування системи фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства (табл. 1).

Такий підхід дозволяє систематизувати й виділити основні структурні елементи системи житлово-комунального господарства України, що є собою сукупністю підсистем та елементів і відображає взаємовідносини між окремими секторами й суб'єктами комунальної інфраструктури. Дослідником встановлено, що організація фінансових відносин у сфері житлово-комунального господарства спрямована на мобілізацію й використання фінансових ресурсів для здійснення ефективної діяльності й надання якісних житлово-комунальних послуг суб'єктами цього сектору, що дозволило узагальнити систему фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства та в її складі виокремити мету, об'єкт, суб'єкт, завдання і конкретизувати складові фінансового забезпечення (форми, джерела, інструменти). Запропонований підхід до фінансового забезпечення діяльності підприємств дозволить створити конкурентне фінансове середовище і сформувати прозорий та ефективний ринок житлово-комунальних послуг [3].

Питання формування фінансових ресурсів житлово-комунальних підприємств є складним та поліаспектним. На різних етапах свого розвитку із проблемами формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства зіштовхуються різні держави, адже комунальне господарство є проблемною галуззю практично в усіх країнах світу. Споживачі невдоволені вартістю і якістю послуг, а держава — високими затратами на підтримку цієї галузі та низькою ефективністю. Програмний підхід активно застосовується зарубіжними країнами у різних галузях, і житлово-комунального господарства зокрема. Програма в житлово-комунальному господарстві визначає комплекс взаємопов'язаних організаційних, економічних, соціальних, екологічних, фінансових і технічних заходів, направлених на вирішення важливих завдань галузі. Базується на чіткому визначенні мети і містить систему узгоджених за строками, ресурсами і виконавцями заходів із указанням очікуваних результатів, що забезпечують досягнення поставленої мети, з урахуванням довгострокових стратегічних пріоритетів економічного розвитку, визначених стратегією розвитку конкретної держави. У межах означеної теми дослідження, у подальшому є доцільним розгляд дієвості програм модернізації житлово-комунального господарства у європейських країнах (Польща, Німеччина, Франція тощо) [6, с. 551—552].

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, доходимо логічного висновку, що фінансові ресурси у фінансовому забезпеченні діяльності підприємств житлово-комунального господарства відіграють одну із провідних ролей, бо саме від їх складу та структури залежить ступінь платоспроможності та інвестиційної привабливості. Окрім цього, саме необхідна кількість фінансових ресурсів є запорукою своєчасного надання комплексу житлово-комунальних послуг необхідного обсягу та відповідної якості, що є одним із провідних чинників конструктивного забезпечення життєдіяльності мешканців територіальних громад.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Відповідно до поставленої у роботі мети узагальнення результатів проведеного дослідження надало можливість сформулювати такі теоретико-практичні висновки:

— Кризові явища в суспільстві та залишковий принцип фінансування галузі призвели до подальшого суттєвого загострення її проблем. Ситуація в житлово-комунальному господарстві продовжує ускладнюватися, відсутні позитивні зміни у становленні ринкових засад господарювання, розвитку конкуренції. Нестача власних та бюджетних фінансових ресурсів, відсутність дієвого механізму залучення позабюджетних коштів не сприяють вирішенню завдань з технічного переоснащення житлово-комунальних підприємств та розвитку комунальної інфраструктури [7, с. 11].

— В умовах реформи децентралізації, житлово-комунальне господарство виступає як важлива місцева соціальна галузь, що забезпечує населення, підприємства та організації життєвонеобхідними послугами,

змістовно впливаючи на соціально-економічний розвиток територіальних громад. Аналіз стану функціонування різних суб'єктів житлово-комунального господарства сучасної України дозволив виокремити низку проблем, що пов'язані із недостатнім фінансуванням, неповним розрахунком споживачів житлово-комунальних послуг, неефективним використанням наявних та потенційних фінансових ресурсів, недосконалою тарифною політикою тощо. На сучасному етапі становлення української держави суттєво ускладнює розвиток системи фінансового забезпечення місцевого житлово-комунального господарства переважна зорієнтованість підприємств на використання традиційних форм фінансування (бюджетне фінансування, самофінансування, кредитування тощо). Така орієнтація обмежує наявні можливості активного використання альтернативних джерел, форм та видів фінансування (проектне фінансування, інструментарій державно-приватного партнерства, місцеві запозичення, концесія майна комунальної власності тощо).

— Житлово-комунальна галузь країни потребує впровадження нових механізмів управління, термінових заходів щодо його реформування, оздоровлення як на національному, так і на місцевому рівнях, запровадження стратегічного управління в цій галузі [12].

На нашу думку, сьогодні необхідним є впровадження фінансової політики нового змісту, суть якої полягає у тому, що вона має активно мотивувати залучення фінансових ресурсів із сучасно-доступних джерел (лізинг; концесія; проектне, боргове і змішане фінансування тощо), та підтримувати співпрацю відповідних суб'єктів при визначенні цілей розвитку підприємств галузі житлово-комунального господарства сучасної України в умовах децентралізації.

Провідними шляхами покращення бюджетного фінансування ми вбачаємо такі: системне та комплексне удосконалення нормативно-правової бази щодо цін та тарифів, удосконалення системи тарифоутворення, отримання фінансових ресурсів для покращення оперативного і стратегічного планування діяльності та розвитку житлово-комунальних підприємств.

Перспективними напрямками подальших теоретико-практичних досліджень щодо удосконалення формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України вважаємо такі:

— Удосконалення теоретичних підходів формування системи фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства.

— Розробка та запровадження ефективної єдиної методики оцінки обгрунтованого рівня тарифного навантаження населення.

— Оптимізація розподілу бюджетних фінансових ресурсів територіальних громад на потреби житлово-комунального господарства.

На сучасному етапі розвитку України є доцільним сформувати прикладні рекомендації щодо реалізації моделі державно-приватного партнерства як методу фінансування підприємств житлово-комунального господарства в сучасних умовах. Виникає необхідність дослідження результатів практичного застосування модернізаційних програм у різних країнах світу та відбору найприйнятніших для України елементів досвіду з адап-

таційними рекомендаціями [6, с. 551]. У контексті цього наукового дослідження актуальним вбачається вивчення проблематики бюджетної підтримки розвитку і модернізації житлово-комунального господарства та відповідних регіональних програми державної підтримки.

Отже, у статті сформульовано та вирішено актуальне наукове завдання у галузі державного управління, що полягає у висвітленні проблематики та перспектив формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України. Результати наукового дослідження і наведені висновки слугують підґрунтям для подальшого теоретико-практичного удосконалення та розвитку бюджетної підтримки модернізації житлово-комунального господарства і регіональних програм державної підтримки та подальших наукових досліджень і студій.

Література:

1. Антонова Л.В., Антонов А.В., Орленко Я.Ю., Плеханова О.П. Удосконалення інструментарію підтримки інноваційних енергозберігаючих технологій у сфері житлово-комунального господарства України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1466>. DOI: 10.32702/2307-2156-2018.12.5
2. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 22.05.2021 р.).
3. Лаврик В.В. Фінансове забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад в умовах децентралізації: дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Сумський державний університет. Суми. 2021. 247 с.
4. Лаврик В.В. Фінансове забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад в умовах децентралізації: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Сумський державний університет. Суми. 2021. 25 с.
5. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук. ред. кол.: Ю.В. Ковбасюк (голова) [та ін.]; Національна академія державного управління при Президенті України. К.: НАДУ, 2011. Т. 8: Публічне врядування / наук. ред. кол.: В.С. Загорський (голова), С.О. Телешун (співголова) [та ін.]; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президенті України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с.
6. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. Т. 4: Галузеве управління / наук.-ред. колегія: М.М. Іжа (співголова), В.Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с.
7. Мовчан Д. Деякі аспекти державного управління у сфері житлово-комунального господарства в зарубіжних країнах. Інноваційний ресурс соціально-економічного розвитку України: зб. доп. 84-ї наук. конф. студ. КНЕУ, 24 квітня — 23 травня 2017 р. Київ: КНЕУ, 2017. С. 551—553.
8. Жукова О.А., Михайлюк В.В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення підприємств комунального господарства. Подільський науковий вісник. № 2 (14). Вінниця. 2020. С. 10—14.

9. Коцюрба О.Ю. Можливості застосування концепційних схем інвестування житлово-комунального господарства. Вісник Хмельницького національного університету. 2015. № 4. Т. 1. С. 69—74.

10. Діденко Л.В., Головенко І.П. Місцеві позики як джерело залучення фінансових ресурсів до місцевих органів влади. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2014. № 2. С. 57—66.

11. Водяник Л.К. Лізинг як інструмент залучення інвестицій в житлово-комунальне господарство. Економічний простір. 2009. № 23. С. 73—83.

12. Нагорна О.В. Система фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства. Глобальні та національні проблеми економіки. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/136.pdf> (Дата звернення: 21.05.2021 р.).

13. Базарна О.В. Адміністрування державних цільових програм в житлово-комунальній галузі країни. Інвестиції: практика та досвід. № 8. 2011. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2011/27.pdf (Дата звернення: 25.05.2021 р.).

References:

1. Antonova, L.V. Antonov, A.V. Orlenko, Y.Y. and Plekhanova, O. (2018), "Improvement tools to support innovative energy saving technology in housing and communal services of Ukraine", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 12, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1466> (Accessed 01 Feb 2021). DOI: 10.32702/2307-2156-2018.12.5

2. Verkhovna Rada of Ukraine (1997), Law of Ukraine "About local self-government in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed: 22 May 2021).

3. Lavryk, V.V. (2021), "Financial support of housing and communal services of territorial communities in the conditions of decentralization", Ph.D. Thesis, Economy, Sumy State University, Sumy, Ukraine.

4. Lavryk, V.V. (2021), "Financial support of housing and communal services of territorial communities in the conditions of decentralization", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Sumy State University, Sumy, Ukraine.

5. Kovbasiuk, Yu.V., Zahors'kyj, V.S. and Teleshun, S.O. (2011), "Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia" [Encyclopedia of Public Administration], vol. 8: Public administration, Lviv Regional Institute of Public Administration National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Lviv, Ukraine.

6. Kovbasiuk, Yu.V. Izha, M.M. and Bodrov, V.H. (2011), "Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia" [Encyclopedia of Public Administration], vol. 4: Sectoral management, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

7. Movchan, D. (2017), "Some aspects of public administration in the field of housing and communal services in foreign countries", *Innovatsiynyj resurs sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: zbirnyk dopovidej 84-i naukovoї konferentsii studentiv Kyivs'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu imeni Vadyma Het'mana*, pp. 551—553.

8. Zhukova, O.A. and Mykhajliuk, V.V. (2020), "Theoretical aspects of financial support of public utilities", *Podil's'kyj naukovyj visnyk*, vol. 2 (14), pp. 10—14.

9. Kotsiurba, O.Yu. (2015), "Possibilities of application of concession schemes of investment of housing and communal services", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 4, pp. 69—74.

10. Didenko, L.V. and Holovenko, I.P. (2014), "Local loans as a source of attracting financial resources to local authorities", *zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, vol. 2, pp. 57—66.

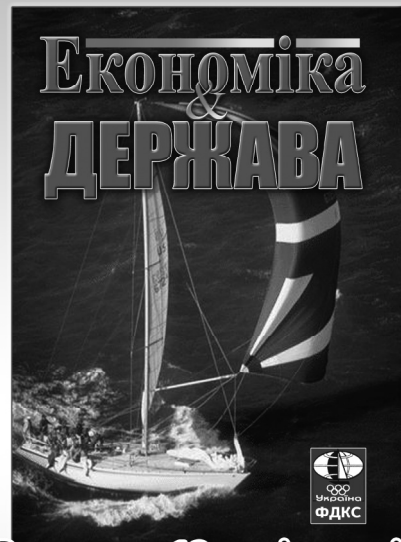
11. Vodianyuk, L.K. (2009), "Leasing as a tool for attracting investment in housing and communal services", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 23, pp. 73—83.

12. Nahorna, O.V. (2016), "The system of financial support of housing and communal services", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, available at: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/136.pdf> (Accessed: 21 May 2021).

13. Bazarna, O.V. (2011), "Administration of state target programs in the housing and communal services of the country", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 8, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2011/27.pdf (Accessed: 25 May 2021).

Стаття надійшла до редакції 25.05.2021 р.

**Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»**

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

наукове фахове видання України

З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ

(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності – **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73